

Gieysztor, Aleksander

[Tegoroczny, siódmy z kolei tydzień studiów nad wczesnym średniowieczem...]

Przegląd Historyczny 50/2, 408-410

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Tegoroczny, siódmy z kolei, tydzień studiów nad wczesnym średniowieczem, organizowany przez *Centro Italiano di studi sull'alto medioevo* w Spoleto, zgromadził w dniach 1—13 kwietnia 1959 kilkudziesięciu specjalistów i nieco więcej słuchaczy spośród doktorantów i młodszych pracowników nauki. W salach Palazzo Mauri, siedzibie *Centro* w Spoleto, i w opactwie San Felice di Giano w czasie wykładów, na trasie objazdu preromańskich i romańskich zabytków, m.in. San Brizio, Ferentillo, Greccio i Rieti, w toku rozmów i spotkań poza obradami odbywała się wymiana poglądów na rolę instytucyj kościelnych w państwach wczesnośredniowiecznych i zmienne losy realizacji prymatu papieskiego do wieku VIII włącznie.

Gian Piero Bognetti (Mediolan) zainaugurował spotkanie wykładem publicznym w Teatro Caio Melisso, poświęconym zagadnieniom odrodzenia katolicyzmu w ogniu walk z arianizmem i zaczątkami schizmy wschodniej. Właściwa konferencja miała charakter zamkniętych obrad, którym przewodniczyli na kolejnych posiedzeniach Giovanni Battista Picotti (Piza), Gabriel Le Bras (Paryż), Aleksander Gieysztor (Warszawa), François L. Ganshof (Gandawa), Paul Lehmann (Monachium), Erna Patzelt (Wiedeń), Carlo Battisti (Florencja), José-Maria Lacarra (Saragossa), J. M. Wallace-Hadrill (Manchester) i Jan Van Boyterden (Leeuwarden).

Wykład nadesłany przez nieobecnego z powodu choroby Eugen Ewiga (Moguncja) zaakcentował rolę dezurbanizującej się *civitas* czasów merowińskich w przekazaniu średniowieczu rzymskich cech instytucjonalnych kościoła („republiki kościelne”), a Theodor Schieffer (Kolonja) mówił o Wilibordzie i Bonifacym jako szermierzach odbudowy władzy biskupiej, wspieranych przez władzę świecką, która wcześniej dojrzała pożytek płynący ze wzmocnienia państwa przez dość sprawnie działającą armaturę kościoła narodowego. François L. Ganshof (Gandawa) przedstawił realistyczny obraz starań monarchii wczesno-karolińskiej o nowe środki władzy i oporu kościołów prywatnych wobec centralizacji; pozostawała ona, częściej niż wydawało się historykom, tylko programem działania; z drugiej strony wysiłek unifikacyjny przyniósł najwięcej wyników w zakresie wewnętrznej organizacji kościoła. E. Delaruelle (Tuluza) zanalizował podstawy stosunku kościoła frankijskiego do papieżstwa, wypowiadając się przeciw tradycyjnemu pojmowaniu polityki papieskiej jako konsekwentnej linii walki o pozycję mocarstwową i podkreślając cechy narodowościowe i dynastyczne kultu świętych frankijskich; Grzegorz Wielki potrafił zaakcentować rolę uniwersalną papieżstwa i około 751 roku, zdaniem referenta, nastąpiła równowaga sił, co jednak nie upoważnia do datowania darowizny Konstantyna już na połowę VIII wieku. Cyrille Vogel (Strasburg) omówił anarchię liturgiki przedkarolińskiej na tle upadku sztuki pisarskiej kopistów rzymskich; import kodeksów liturgicznych z Rzymu, choć słaby, umożliwił jednak już około 700 r. rozpowszechnienie rytuałów: gelazjańskiego starszego i gregoriańskiego (typ padewski) obok utrzymywania się obrzędów lokalnych (gallikańskich)

oraz form mieszanych; reformę rozpoczęto za Pepina Małego wprowadzeniem synkretycznego tekstu gelazjańskiego młodszego, co wcale nie usunęło poprzednich rytuałów ani ich interpolacyj. Dopiero Karol Wielki doprowadził romanizację liturgiki do końca, zresztą przy pomocy sił miejscowych, frankijskich; kościół średniowieczny korzystał później z redakcji mogunckiej połowy X wieku.

Dyskusja przeprowadzona łącznie nad wymienionymi referatami skoncentrowała się nad zagadnieniem kościołów narodowych i autorytetu papieżstwa. Przeważał sąd reprezentowany głównie przez Th. Schieffera i E. Delaruelle o daleko posuniętej niezależności i samowystarczalności kościołów podporządkowanych państwu wczesnego średniowiecza; Th. Schieffer ostro zaznaczył granicę między naukowym i wyznaniowym pojmowaniem historii budowy prymatu papieskiego i jego realizacji, wskazując m.in. na uporczywe, samobójcze, jak określił, trzymanie się papieży VI—VII wieku starej idei związku z Cesarstwem wschodnim, sprzecznej z interesami kościołów terytorialnych.

Następną serię referatów rozpoczęto na sesji wyjazdowej do opactwa San Felice di Giano, pokazanego przez kierownika prac konserwatorskich w Umbrii, Gilberto Martelli (Perugia). W refektarzu opactwa José Orlandis Rovira (Saragossa) mówił o sytuacji kościoła wizygockiego przed wprowadzeniem zasady elekcyjności monarchii, a José Maria Lacarra (Saragossa) o stosunkach wizygocko-papieskich w wieku VII, a więc w okresie katolickim, w którym referent wyróżnił podokresy: izydoriański oraz schyłkowy. Pierwszy był czasem przewagi władzy królewskiej nad kościołem i dość daleko posuniętej izolacji od Rzymu, a wrogości wobec Bizancjum; w drugim biskupi wchodziły w skład kolegium elektorskiego królów i w wir polityki możnowładczej; wzrasta wówczas rola prymasa-metropolity Toledo, prawie że znikły kontakty z papieżem. Dyskusja dotyczyła głównie politycznej roli kościoła wizygockiego wewnątrz państwa.

Włochy wczesno-średniowieczne były przedmiotem dwu referatów z historii kościoła w państwie longobardzkim: G. P. Bognetti przedstawił tezę o kontynuacji biskupstw katolickich pod panowaniem Longobardów do końca VII wieku, a Ottorino Bertolini (Piza) sytuację kościoła po przyjęciu katolicyzmu przez Longobardów; wymiana poglądów obejmowała głównie sprawę adaptacji biskupstw katolickich do nowych stosunków politycznych.

Ważne dla całej Europy insularne zjawiska kulturalne i kościelne stały się tematem wykładów J. M. Wallace-Hadrill (Manchester), który mówił o kontaktach kościoła anglosaskiego z Rzymem przed rokiem 800. i Johna Ryan (Dublin), który przedstawił analogiczne stosunki iryjskie. Dyskutowano w związku z referatami sprawę względnego odosobnienia, a jednocześnie znacznego zanarchizowania zwłaszcza kościoła iryjskiego.

Wykład Gabriela Le Bras (Paryż) o socjologii kościoła we wczesnym średniowieczu należał do najlepszych referatów całej konferencji; osnową prelekcji było błyskotliwie przedstawione skonstrastowanie struktury kościelnej tego czasu, jej jednoczesne rozproszenie i spistość, laicyzacja i odrębność, partykularyzm kulturowy i poczucie jedności, wszystko na tle struktur społecznych, które niosły i rozwijały różnokierunkowe tendencje epoki. Głos dyskusyjny E. Delaruelle podkreślił cechy kolektywne religii wczesnośredniowiecznej. Paul Lehmann (Monachium) podjął klasyczny temat z dziejów kultury wczesnośredniowiecznej, mianowicie sprawę stosunku kościoła do literatury i nauki na tle recepcji szkolarskiej tradycji antycznej w piśmiennictwie aż do początków odrodzenia karolińskiego, zwłaszcza zaś typu kompilacyjnego, niedocenianego na ogół przez historyków.

Wykład Michele Maccarone (Rzym) dotyczył doktryny prymatu w obrębie kościoła zachodniego w świetle terminologii kancelarii papieskiej V—VIII w. oraz instytucji wikariuszów apostolskich i paliusza. Carlo Battisti (Florenceja) przedstawił metodykę badań językoznawczych nad terminologią kościelną krajów romańskich, ze szczególnym uwzględnieniem toponomastyki. Carlo Cecchelli (Rzym) zestawił materiał archeologiczny i architektoniczny, dotyczący kościołów ariańskich we Włoszech.

Świeżą nutę wniósł Charles Higounet (Bordeaux), który pierwszy z referentów podniósł potrzebę badań nad ekonomicznymi podstawami działalności kościoła i zilustrował płynące stąd pozytywne interesującą mapą klasztorów w Europie Zachodniej do IX wieku włącznie oraz komentarzem dotyczącym ich stosunku do dawności osadnictwa (około $\frac{1}{3}$ znajduje się na obszarach młodszej kolonizacji). Zwyczajem obowiązującym na konferencjach spoletańskich, zamknięciem sesji było podsumowanie obrad dokonane tym razem przez Paolo Brezzi (Neapol).

W porównaniu z kilku poprzednimi spotkaniami *VII settimana* była raczej dość rozbieżna tak co do referatów, jak wypowiedzi; prelekcje z tezami wywołującymi żywą polemikę raczej były rzadkie, ich układ także utrudnił pełne wypowiedzenie się co do dwu, najbogatszych w nowości naukowe, mianowicie G. Le Brasa i Ch. Higounet'a. Mimo to tydzień w Spoleto pozwolił zapoznać się ze stanem badań nad organizacją kościelną w państwach barbarzyńskich w sposób dosyć kompletny, a zapowiedziana publikacja pełnych tekstów wykładów opatrzonych w dokumentację oraz streszczeń wypowiedzi dyskusyjnych niewątpliwie wzbogaci informację mediewistów zajmujących się wcześniejszym średniowieczem.

A. G.

*

Jedną z większych sensacji naukowych w dziedzinie historii starożytnej było odkrycie w kwietniu 1958 r. niedaleko miasta Kandahar (Afganistan) dwujęzycznej (aramejsko-greckiej) inskrypcji władcy indyjskiego z dynastii Mauria—Asoki. Jest to — jak dotąd — jedyny przykład inskrypcji greckiej na tak daleko na wschód wysuniętych terenach. Inskrypcja ta wryta w skale ok. r. 250 p.n.e. na terenach nie należących już do Seleucydów i pochodząca od władcy niegreckiego, stanowi prawdziwą niespodziankę. Pierwsza głębsza analiza naukowa tej inskrypcji została ogłoszona zbiorowo przez uczonych francuskich w „*Journal. Asiatique*” 1958 („*Une bilingue gréco-araméenne d'Asoka*” par D. Schlumberger, L. Robert, A. Dupont-Sommer, E. Beuveniste).

*

W dniach od 2 do 6 sierpnia 1958 roku obradował w Bolonii Kongres historyków kościoła, w którym udział wzięło 138 uczestników z kilkunastu państw europejskich. Przedmiotem obrad była głównie historia kościoła włoskiego w epoce Odrodzenia. 22 wygłoszone na Kongresie referaty opublikowane zostały w specjalnym tomie „*Italia Sacra*”.

*

W dniach 15—20 września 1958 odbył się w Monachium XI Międzynarodowy Kongres Bizantynologów. Wzięło w nim udział ponad 400 delegatów z 28 krajów, m.in. także i z Polski. Obrady Kongresu toczyły się w 6 sekcjach: historii, filologii i historii literatury, teologii i historii kościoła, historii sztuki, metodologii oraz nauk pomocniczych. Wśród wielu wygłoszonych referatów